

Abrahamavtalens implikationer för fred i Mellanöstern

Anders Persson & Lisa Strömbom

The Abraham Accords' implications for peace in the Middle East

The Abraham Accords, signed by Israel and four Arab states in 2020, were one of President Donald Trump's most renowned foreign policy successes. They were also one of few of his administration's policies that enjoyed bipartisan support in the US. But what type of peace has emerged following the Abraham Accords? In what ways do the Abraham Accords go beyond the cold and authoritarian peace that Israel enjoys with Egypt, Jordan and to a certain extent with the Palestinian Authority? Departing from the four dimensions of cold, warm, authoritarian, and democratic peace, this article aims to problematize the peace created after the Abraham Accords. The analysis shows that change in relations between elites and publics during the two years that has followed since the signing of the accords escapes easy categorization and has elements of all four peace dimensions. Trade and tourism have increased significantly, and the United Arab Emirates, Bahrain and Morocco have made alterations in their education about the Holocaust. All this points to a warmer and more recognitional peace than the peace Israel has enjoyed with Egypt and Jordan. However, at the same time, local activists that protest the Abraham Accords are regularly abused. This is done not least with the aid of Israeli cyber technology, which is being exported to three of four Arab states that are part of the Abraham Accords. As we show in the analysis, the new peace and normalization agreements within the Abraham Accords are part of the modernization strategies of the United Arab Emirates, Bahrain, Morocco, Sudan and even Saudi Arabia for the coming decades. These modernization strategies, which include aspects of liberalization as well, shall, with the possible exception of Sudan, not in any way be confused with democratization.

Mot fredligare relationer i Mellanöstern?

Donald Trump gjorde mycket oväntat sin första utlandsresa som president till Mellanöstern 2017 där han först besökte Saudiarabien, följt av Israel och de

Anders Persson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Linnéuniversitetet; Lisa Strömbom är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
E-post: anders.persson@lnu.se; lisa.strombom@svet.lu.se

palestinska områdena. På plats i Bethlehem på Västbanken sade Trump i ett uppmärksammat tal att han var av den bestämda uppfattningen ”att om Israel och palestinierna kan skapa fred, så kommer det påbörja en process av fred i hela Mellanöstern” (2017). Strategin att börja med fred i Israel-Palestina-konflikten och sedan fortsätta med israelisk-arabisk normalisering kallas i den akademiska litteraturen för insida-ut-strategin och har förespråkats av EU, inklusive Sverige, under flera årtionden (Persson 2020: 146). Men efter att Trumps omtalade fredsplan, den så kallade ”århundradets deal”, för Israel-Palestina-konflikten hade misslyckats under sommaren 2020, valde han att i stället för att försöka mäkla fred mellan israeler och palestinier under sin sista tid som president, att satsa på den motsatta utsida-in-strategin – israelisk-arabisk normalisering först – fred mellan israeler och palestinier senare. I ett gemensamt uttalande tillkännagav Trump tillsammans med Förenade Arabemiraten och Israel mycket oväntat i augusti 2020 att det skett en ”normalisering av relationer och fredlig diplomati” mellan Förenade Arabemiraten och Israel (Trump White House 2020). Inom loppet av fyra månader skedde sedan liknande normaliserings- och fredsavtal med Bahrain (11 september), Sudan (23 oktober) och Marocko (10 december).¹ Dessa avtal fick samlingsnamnet Abrahamavtalen och framställs ofta som en av president Trumps största utrikespolitiska framgångar, samt en av få av hans policier som hade stöd av båda partierna i USA (Kushner 2022: 404). Avtalen var kontroversiella i många läger då de överträdde tidigare praxis gällande att mäkla fred i Mellanöstern. En vattendelare i denna fråga var att Abrahamavtalen aktualiserade problematiska erkännandeaspekter, som har stor betydelse för möjligheten att skapa varmare fred på lång sikt.

Med utgångspunkt i fyra dimensioner av fred (kall, varm, auktoritär, samt demokratisk) syftar den här artikeln till att problematisera vilken eller vilka typer av fred som Abrahamavtalen hittills har lett fram till dryga två år efter att de undertecknades. På vilka sätt går Abrahamavtalen bortom den kalla och auktoritära fred som Israel har med Egypten, Jordanien och till viss del med den palestinska myndigheten (PM)? Vilka tecken finns på varm fred med folkliga kontakter, demokratisering och liberalisering i Abrahamavtalen? Eller har avtalen på något sätt bidragit till ökad repression och autokratisering i Mellanöstern?

När Joe Biden tillträdde som president 2021 föreföll han och ledande företrädare för hans administration till en början motvilliga att använda termen ”Abrahamavtalen” eftersom den så starkt förknippades med föregångaren Donald Trump. Men detta svängde vid firandet av årsdagen för avtalens undertecknande under hösten 2021 (Ravid 2021a). Sedan dess har Biden och hans nära medarbetare, i synnerhet utrikesminister Antony Blinken, öppet hyllat

1 I den här texten kommer normalisering och fred användas eftersom att de inblandade länderna använder båda termerna tillsammans eller omväxlande.

Abrahamavtalen och uttryckt en vilja att fördjupa existerande avtal och utvidga dem till att omfatta fler länder, i synnerhet Saudiarabien. Under början av 2022 deltog Blinken i ett uppmärksammat möte i Israel, det så kallade Negevforumet, tillsammans med israeliska företrädare och utrikesministrarna från Förenade Arabemiraten, Bahrain, Marocko och Egypten (Hauser Tov 2022). Ytterligare möten skedde sedan i Bahraíns huvudstad Manama, vilket tydligt signalerade en fördjupning och institutionalisering av Abrahamavtalen, en process som även inkluderade att förbättra den kalla freden mellan Israel och Egypten/Jordanien (US Dep. of State 2022). När Biden under sommaren 2022 gjorde sin första resa till Mellanöstern var det med målsättningen att påbörja en stegvis normaliseringsprocess mellan Israel och Saudiarabien, vilket också skedde. Saudiarabien tillät Bidens plan att flyga från Tel Aviv till Jeddah och öppnade även upp sitt luftrum för israeliska plan (Biden White House 2022).

Tidigare forskning om Israels fredsavtal

Före Abrahamavtalen hade Israel två tidigare fredsavtal med Egypten från 1979 och Jordanien från 1994, plus en serie avtal med PLO och sedermera den palestinska myndigheten från fredsprocessen på 1990-talet och framåt. Fredsavtalet med Egypten kom ur den amerikansk-ledda så kallade Camp David-processen. Till en början hade detta avtal starkt stöd från båda sidor. Det israeliska parlamentet Knesset röstade för fredsavtalet med 80 procents majoritet (Claiborne 1979) och det har aldrig ifrågasatts i Israel, vare sig av det politiska etablissemanget eller av den israeliska befolkningen trots stundtals dåliga relationer länderna emellan. Även på den egyptiska sidan stödde 66 procent fredsavtalet och 42 procent var för normalisering med Israel (Al-Mashat 1983: 399). Stödet på den egyptiska sidan har dock sjunkit kraftigt under årens lopp. Trots detta ser många bedömare i USA fortfarande fredsavtalet mellan Israel och Egypten som en av de största amerikanska diplomatiska triumferna under efterkrigstiden (se till exempel Kissinger 2014: 310). Andra är mer skeptiska och menar att fredsavtalet ledde till splittring och radikalisering i Egypten, vilket kulminerade i mordet på president Anwar Sadat 1981. Historikern Seth Anziska (2018: 126, 235) menar vidare att fredsavtalet försämrade palestiniernas situation och banade väg för Israels invasion av Libanon 1982. Data från Freedom House (2022a) visar tydligt att Egypten är ett mer auktoritärt och mindre fritt land idag än före freden med Israel. Opinionsundersökningar från Pew och andra har under lång tid visat att befolkningen i Egypten är extremt negativt inställda till israeler och judar. I en uppmärksammat undersökning från 2006 svarade till exempel 97 procent av egyptierna att de hade en negativ inställning till judar (Pew Research Center 2006). Sammantaget är därför freden mellan Israel och Egypten ett typexempel på en auktoritär och kall fred även om det finns demokratiskt stöd för avtalet på den israeliska sidan.

Vad gäller Israels fredsavtal med Jordanien är bilden likartad. Detta var det enda av Osloprocessens fem förhandlingsspår (de andra gällde palestinierna, Syrien, Libanon och den vidare arabvärlden) som lyckades, men precis som i fallet Egypten, försvagades avtalet av ett politiskt mord på en av undertecknarna och nya krig i regionen (Persson 2020: 96). Israels premiärminister Yitzhak Rabin sköts ihjäl nästan exakt ett år efter att fredsavtalet ingåtts. Några år senare kollapsade fredsprocessen och andra intifadan utbröt, vilket påverkade fredsavtalet mellan Israel och Jordanien väldigt negativt (Nevo 2003: 73). Även Jordanien är en stor mottagare av militärt och ekonomiskt stöd från USA och precis som Egypten är Jordanien idag ett mer auktoritärt och mindre fritt land än när fredsavtalet med Israel undertecknades (Freedom House 2022a). En ännu större del av Jordaniens befolkning, 98 procent, hyste en negativ inställning till judar i PEW-undersökningen från 2006 (Pew Research Center 2006). Även Israels fredsavtal med Jordanien måste därför betraktas som ett typexempel på auktoritär och kall fred trots att det alltid haft ett överväldigande stöd på den israeliska sidan. Knesset röstade för fredsavtalet med nästan 90 procents marginal (JTA 1994).

Israels relationer med den palestinska myndigheten är annorlunda än fredsavtalen med Egypten och Jordanien på grund av att det inte finns något slutgiltigt fredsavtal, samt att den palestinska myndigheten ännu inte är en stat. Under fredsprocessen på 90-talet undertecknade Israel och PLO/PM sex större och ännu flera mindre avtal. I efterhand är det tydligt att dessa inte var riktiga fredsavtal (även om många bedömare uppfattade det så på 90-talet) utan intentionsavtal, interimsavtal eller avtal för att implementera tidigare ingångna avtal, på vägen mot ett konkret fredsavtal (Persson 2020: 70). Även vad gäller Israels relationer med den palestinska myndigheten syns ett liknande mönster som i de två tidigare fallen: politiska mord och nya krig som försvårar avtalen, intern splittring och kaos, en mer auktoritär myndighet, minskat folkligt stöd för såväl myndigheten som för fred med Israel och så vidare. Det är dock samtidigt viktigt att understryka att Osloprocessen hade ett tydligt folkligt stöd från början i både det israeliska och palestinska samhället, men stödet eroderade på båda sidor i takt med att fredsprocessen kollapsade i våldsamheter (Leon 1995; Dabdoub 1995), vilket underminerade förtroendet för motparten på båda sidor av konflikten.

På så vis är Osloprocessen ett exempel på en fredsprocess som gick från att vara varm och i huvudsak demokratisk till att bli tydligt kall och delvis auktoritär i takt med att särskilt den palestinska myndigheten men även Israel fallit kraftigt i olika demokratiindex under de senaste femton åren (se till exempel Freedom House 2022a; V-Dem 2023).

En gemensam nämnare för alla tre fallen som understryker den kalla och delvis auktoritära fredens natur är Israels nära säkerhetssamarbete med Egypten, Jordanien och den palestinska myndigheten. Mycket av detta sker under

ytan för att inte skapa för mycket folkligt missnöje. Bland palestinier är en överväldigande majoritet (över 60 procent) emot den palestinska myndighetens säkerhetssamarbete med Israel (PSR 2022).

VAD VET VI OM ABRAHAMAVTALEN?

Den tidigare forskningen och andra typer av material som hittills skrivits om Abrahamavtalen kan delas in i tre kategorier: memoarer, material från tankesmedjor, samt forskningsartiklar. Vad gäller memoarer har det bara under det senaste året kommit ut inte mindre än fem stycken skrivna av nyckelpersoner som på olika sätt varit inblandade i Abrahamavtalen: fyra medlemmar av Trumps administration (Lightstone 2022; Greenblatt 2022; Friedman 2022; Kushner 2022), plus en israelisk journalist med nära kontakter till administrationen (Ravid 2021b).² Med undantag för Ravids bok är samtliga i varierande grad självglorifierande, överdrivna och okritiska. Jason Greenblatt (2022: 297), Trumps särskilda sändebud till Mellanöstern, jämför till exempel Abrahamavtalens tillkomst med skapandet av Europeiska unionen (EU). Aryeh Lightstone (2022: 6), rådgivare åt David Friedman, USA:s ambassadör i Israel under Trumpadministrationen, menar vidare att Abrahamavtalen är bland det mest betydelsefulla som skett i USA:s historia. Ravids (2021b) bok innehåller en rad avslöjanden, bland annat att Trump och Netanyahu inte stod varandra så nära som den allmänna uppfattningen gjorde gällande.

Den andra typen av material är artiklar och rapporter från tankesmedjor, populärvetenskapligt material och analyser i media. Kvaliteten på materialet här är varierande och de huvudsakliga temana är att det är dags att tänka om gällande Israel-Palestinakonflikten, de ekonomiska fördelarna som Abrahamavtalen kan leda till i framtiden, förutsättningarna att få med andra stater, samt hur viktig USA:s roll varit för processen (se till exempel Schatz 2020; Murciano 2022; Benstead 2022).

Den tredje typen av material är forskningsartiklar. Hittills finns det inga böcker skrivna av forskare om Abrahamavtalen och relativt få renodlade forskningsartiklar. Även de flesta av de artiklar som finns i akademiska tidskrifter tenderar att vara kommentarer och analyser av Abrahamavtalen utan någon tydlig metodologisk eller teoretisk grund (se till exempel Guzansky & Marshall 2020; Trigano 2021). Vår studie är därmed ett av de första försöken att på teoretisk grund förklara vilken typ av fred som Abrahamavtalen hittills lett till.

2 Barak Ravids bok *Trump's peace: The Abraham Accords and the Reshaping of the Middle East* finns ännu så länge bara på hebreiska men de viktigaste delarna har publicerats på engelska av nyhetssidan Axios.

Fyra dimensioner av fred

Fredsbegreppet är förknippat med en ”tyranni av multipla terminologier” (se till exempel Richmond 2005: 15). I akademien, bland politiker och även i folkmun definieras fred ofta i negativa termer som frånvaron av krig. Johan Galtung (1969) var bland de första som utvidgade fredsbegreppet till att omfatta även positiva aspekter av fred som frånvaron av strukturellt våld. Galtungs typologi av positiv versus negativ fred har varit mycket inflytelserik och tjänar som en referenspunkt för en stor del av diskussionerna om fred i den akademiska litteraturen. Positiv fred anses ofta vara den moraliskt bästa formen av fred då den i hög grad fokuserar på befolkningars livskvalitet, medan negativ fred ses som den minst önskvärda. Å andra sidan har begreppet positiv fred ofta kritiserats för att vara för brett och normativt laddat, medan det negativa fredsbegreppet är mer användbart, sin smalhet till trots, i och med att det är mer konkret och lättare att mäta. Mellan dessa ytterligheter återfinns en myriad av relaterade begrepp som stabil fred, hållbar fred, omfattande fred, varaktig fred, säker fred, varm och kall fred, demokratisk och auktoritär fred, genuin fred, rättvis fred – listan på terminologier är nästan oändlig (se till exempel Kacowicz & Bar-Siman-Tov 2000, Allan & Keller 2008, Aggestam & Björkdahl 2013).

Den här artikeln konstruerar ett analytiskt ramverk bestående av fyra komponenter av fred som sedan kommer att appliceras på Abrahamavtalen. Dessa är varm, kall, auktoritär och demokratisk.

KALL FRED

Kall fred är en tydlig form av negativ fred med grunden i det realistiska perspektivet inom internationella relationer och begreppet konflikthantering inom fredsforskningen. Våldsamma konflikter och krig ses här som naturliga inslag i internationella relationer (Aggestam 1999: 17). Förespråkare för det realistiska perspektivet menar att våldsamma konflikter är svårlösta och att det bästa som kan göras är att försöka hantera och hålla tillbaka dem, snarare än att helt lösa dem (Wallensteen 2007: 50). Inom konflikthantering försöker starka utomstående aktörer med stora resurser att pressa nationella ledare till att sätta sig vid förhandlingsbordet med sina motståndare och förhandla fram fredsavtal. Perspektivet är elitfokuserat och utgår ifrån att det är de som sitter vid makten som är bäst lämpade till att avsluta våldsamma konflikter (Paffenholz 2009: 3). En kall fred innebär därför att underliggande orsaker bakom konflikter inte löses, att fredsavtalen får begränsat folkligt stöd (framför allt i auktoritära stater), samt att inga genuint vänskapliga relationer mellan de inblandade parterna skapas. På kort sikt bidrar inte kall fred till mer djupgående positiva relationer mellan parterna. Dock är det så att även en kall fred bygger på ett ömsesidigt erkännande. Det bygger på att man erkänner motparten som en legitim förhandlingspartner och någon som man har tillräckligt förtroende för att faktiskt ingå avtal som skall följas med. På så vis visar parterna varandra ömsesidigt

erkännande som är en mycket viktig del i skapandet av mer varaktig fred. Detta ytliga erkännande (Allan & Keller 2006; Wendt 2003) kan lägga grunden till mer positiva relationer på längre sikt (Strömbom 2014). Typexempel på kall fred är det av USA framförhandlade Camp David-avtalet från 1978 som ledde till fredsavtalet mellan Israel och Egypten året efter, samt Daytonavtalet från 1995 som fick slut på kriget i Bosnien. Trots att dessa avtal lagt grunden för bräckliga fredsprocesser har de alltså haft med ytligt ömsesidigt erkännande som central komponent i både förhandlingar och avtal.

VARM FRED

Varm fred är motpolen till kall fred och kan vara demokratisk såväl som auktoritär, även om de flesta bedömare nog skulle förknippa varm fred med demokratisk fred då det kan vara svårt att uppskatta den folkliga legitimiteten för fredsavtal som ingåtts av auktoritära stater. Den före detta israeliske fredsförhandlaren Daniel Levy (2011) har beskrivit kall fred mellan två länder som en "pyramidfred" där det bara är regeringarna och de absoluta samhällstopparna som möts och har gemensamma intressen. Varm fred å andra sidan innebär att de breda befolkningslagren på pyramidens bas har vänskapliga relationer med varandra i form av handel, turism, kontakter och utbyten (Miller 2016). De tidigare konflikterna är antingen lösta eller transformerade till konstruktiva relationer mellan de inblandade parterna. Varm fred förknippas som sagt ofta med demokratisk fred och exempel som ofta nämns i litteraturen är EU-samarbetet och relationerna mellan USA-Japan efter andra världskriget (Miller 2016). Ibland sätts det till och med likhetstecken mellan varm och demokratisk fred, vilket inte alltid stämmer överens med verkligheten. I teorin kan varm fred råda mellan befolkningarna i exempelvis Ryssland-Vitryssland, sunnimuslimska länder som tidigare stridigt mot varandra, Iran-Irak med flera trots att ingen av dessa är någon demokrati. När en fred konsolideras och blir varmare går det ofta hand i hand med att det ytliga och ofta trevande ömsesidiga erkännandet fördjupas, inte bara bland eliterna som skriver under avtalen utan även bland de bredare befolkningslagren. Ett djupgående erkännande (Strömbom 2014) karakteriseras av att man bortom att se den andra parten som en legitim motpart också kan erkänna dess identitet och ofta annorlunda syn på konfliktens historia och kärnfrågor. Detta måste på intet sätt innebära att de båda sidorna är överens om alla delar i sin syn på konflikten, men att de kan respektera varandras olika narrativ och förståelser av dem.

AUKTORITÄR FRED

I den akademiska litteraturen finns olika typer av kritik mot teorin om demokratisk fred. Dels kritik från den realistiska skolbildningen som menar att roten till konflikter inte ligger i staters karaktär utan i det anarkiska systemets struktur. Stephen Walt (1998) har till exempel listat en rad argument mot

demokratisk fred som handlar om att det är en korrelation på jakt efter en teori. Vissa liberaler som Steven Pinker (2011) och Joshua Goldstein (2011) menar, åtminstone före Rysslands invasion av Ukraina, att vi lever i en allt fredligare värld som präglas av en dramatisk minskning av våldsanvändning, inklusive krig och antalet döda i krig. Vid sidan av demokratisk fred ser vi alltså även auktoritära zoner av fred som teorin om demokratisk fred inte kan förklara. Det har till exempel varit få krig i Sydamerika under efterkrigstiden trots att regionen haft många auktoritära regimer (se till exempel Kacowicz 2000: 200). På så vis passar utvecklingen i Sydamerika vare sig det realistiska perspektivet eller teorin om demokratisk fred. Många stater i regionen är irrelevanta för varandra, det finns inget som genererar krig mellan dem, samt att den främsta utmaningen för stora länder som Brasilien är att hålla samman snarare än att expandera. Det vore möjligt att föra fram liknande argument för utvecklingen i delar av Afrika. Även utvecklingen i Asien med Kinas framväxt och bildandet av ASEAN har också hittills till största delen varit fredligt.

DEMOKRATISK FRED

Teorin om demokratisk fred går ursprungligen tillbaka till Immanuel Kant som stipulerade tre förutsättningar för en sådan fred: republikansk författning i alla stater som sedan går samman i världsfederation med universella rättigheter åt alla medborgare (Kant [1795]/2005). I den akademiska litteraturen finns det väldigt starkt empiriskt stöd för teorin om den demokratiska freden (se till exempel Nye 2011: 67; Doyle 2011). Det är svårt att komma på något tydligt undantag där två demokratier krigat med varandra, i synnerhet liberala demokratier, även om det såklart i slutändan handlar om hur demokrati och krig definieras. Den senaste rapporten från Uppsala Conflict Data Program (UCDP) visar att samtliga av världens åtta pågående krig utkämpas mellan auktoritära stater eller grupper, dock med viss inblandning av demokratier (Pettersson et. al 2021: 819-821). Sedan dess har kriget i Ukraina tillkommit men varken Ryssland eller Ukraina räknas som fria eller liberala demokratiska stater av de ledande demokratirankingindexen (se till exempel Freedom House 2022a; V-Dem 2023).

Däremot är det liberala argumentet (se till exempel Kant [1795]/2005) om att människor som deltar i krig kommer rösta emot det klart fel. Israels militära operationer brukar till exempel alltid ha stort folkligt stöd, åtminstone när de inleds. Israels krig i Gaza 2014 hade till exempel stöd av runt 90 procent av Israels judar (Sherwood 2014).

Trots att teorin om demokratisk fred i vissa delar har starkt empiriskt stöd är det viktigt att poängtera att det ofta finns en spänning mellan demokrati och fred för samhällen som befinner sig i krig eller som nyligen gått igenom ett. Strävan efter fred kan underminera demokratin i ett samhälle, men även tvärtom: demokratiseringsprocesser kan underminera fredsprocesser. I sin

bok *The Frontlines of Peace* listar Séverine Autesserre (2021: 102) en lång rad exempel (Algeriet, Kongo, Jugoslavien med flera) på demokratiseringsprocesser som lett till inbördeskrig. Även utvecklingen i de palestinska områdena efter valet 2006 med splittringen mellan PM och Hamas är ett exempel på spänningar mellan demokratisering och fred i konfliktsamhällen. Den främsta anledningen till att dessa spänningar existerar är enligt Autesserre (2021: 102) att konfliktsamhällen i regel saknar starka institutioner som kan reglera olika gruppers relationer med varandra och på så vis förhindra våldsamheter.

De fyra fredstyper som presenterats ovan utgör en ram för analysen av den fred som följt av Abrahamavtalen. Det analytiska ramverket sammanfattas i figuren nedan.

Figur 1. Artikelns analytiska ramverk

Fredsdimension	Komponenter
Kall fred	<ul style="list-style-type: none"> · Underliggande konflikter löses ej · Begränsat folkligt stöd · Ytligt erkännande · Inga vänskapliga relationer mellan folken
Varm fred	<ul style="list-style-type: none"> · Tidigare konflikter är lösta eller transformerade · Folkligt stöd och vänskapliga relationer mellan befolkningarna · Djupgående erkännande · Demokratisk eller auktoritär
Auktoritär fred	<ul style="list-style-type: none"> · Fred är möjlig med och mellan auktoritära stater · Fred som upprätthålls av auktoritära ledare · Auktoritära zoner av fred i världen
Demokratisk fred	<ul style="list-style-type: none"> · Fred mellan demokratier · Fred som är demokratiskt förankrad · Fred som stödjer mänskliga fri- och rättigheter · Fred som sprider liberala värderingar

Fred i Abrahamavtalens fotspår?

Nedanstående analys går igenom de senaste årens utveckling i de länder som omfattas av Abrahamavtalen. Vår studie visar på att utvecklingen inte följer en tydlig riktning. Avtalen har satt tydliga spår i förbättrade relationer mellan eliter och ökade handelsutbyten, samtidigt som befolkningarna på den arabiska sidan enligt de flesta opinionsundersökningarna är emot förbättrade relationer med Israel.

KALL MEN INTE LIKA KALL FRED SOM MED EGYPTEN OCH JORDANIEN

Opinionsundersökningarna som gjordes i samband med Abrahamavtalens tillkomst 2020 pekade åt lite olika håll beroende på vem som gjorde dem. Det ska tilläggas här att det är svårt att genomföra opinionsundersökningar i auktoritära

länder, samt att det kan finnas partiskhet bland dem som gör undersökningarna; dessa tenderar att antingen vara fördelaktigt eller ofördelaktigt inställda till Israel. Enligt Arab Opinion Index från 2020 var uppemot 90 procent av befolkningarna i länderna i Mellanöstern mot fred och normalisering med Israel, inklusive 88 procent i Marocko, 79 procent i Sudan och 65 procent i Saudiarabien (Förenade Arabemiraten och Bahrain deltog ej i undersökningen) (Arab Center for Research & Policy Studies 2020).

Samtidigt visade en opinionsundersökning från The Washington Institute, en pro-israelisk tankesmedja i USA, att 40 procent av invånarna i Gulfen stödde Abrahamavtalen, inklusive 47 procent av invånarna i Förenade Arabemiraten, 45 procent i Bahrain och 41 procent i Saudiarabien. Samma undersökning visade för övrigt att bara 25 procent av invånarna i Egypten och 9 procent i Jordanien stödde Abrahamavtalen (Corona & Pollock 2021). En tredje opinionsundersökning från Konrad Adenauer Stiftung visade förvånansvärt högt stöd för Abrahamavtalen i Förenade Arabemiraten (69 procent), Bahrain (46 procent), Saudiarabien (35 procent), men svalare i Marocko (17 procent). Samma undersökning visade även att invånarna i samma länder hade en mycket mer fördelaktig syn på Israel än i de andra undersökningarna (Konrad Adenauer Stiftung 2020).

En fjärde opinionsundersökning som gjordes före Abrahamavtalen visade att Israel–Palestinakonflikten sjunkit i betydelse i Arabvärlden under de senaste tjugo åren (Zogby Research Services 2019). Dessa opinionsundersökningar visar på att den här typen av statistik måste tolkas med försiktighet då olika opinionsinstitut kommer fram till vitt skilda resultat.

Tankesmedjan The Washington Institute har sedan Abrahamavtalens tillkomst gjort regelbundna opinionsundersökningar gällande hur invånarna i Mellanöstern ser på dem. I den senaste undersökningen från juli 2022 syntes en tydlig nedgång i det folkliga stödet för avtalen knappt två år efter deras tillkomst. Bara 25 procent i Förenade Arabemiraten stödjer nu avtalen, 24 procent i Saudiarabien och 20 procent i Bahrain (Kassin och Pollock 2022). Noterbart är dock att stödet för Abrahamavtalen genomgående är konstant lägre i Egypten och Jordanien enligt datauppgifterna från The Washington Institute. Detta visar att freden som Abrahamavtalen hittills skapat är kall men till synes inte lika kall som Israels fred med Egypten och Jordanien. Andra länder i regionen som Saudiarabien och Oman föreföll också, direkt eller indirekt, stötta Abrahamavtalen. Det skedde få öppna protester emot Abrahamavtalen i Förenade Arabemiraten, Marocko och Sudan, men i Bahrain motsatte sig en bred koalition av 17 organisationer från civilsamhället vad de kallade för ”normalisering med den sionistiska fienden” (Fakhro 2020). En studie från Israels ministerium för strategiska affärer visade att 90 procent av arabiska konversationer på sociala medier mellan augusti–september 2020 var negativt inställda till Abrahamavtalen (Landau 2020).

I termer av erkännande är Abrahamavtalen anmärkningsvärda i flera avseenden. Under Arabförbundets toppmöte i Khartoum 1967 enades alla

medlemmarna kring ett uttalande om ingen fred, inget erkännande av, inga förhandlingar med Israel. Ända sedan dess har arabländernas relationer till stor del präglats av de berömda "tre nej" från 1967. De som gått emot detta, som den egyptiske presidenten Anwar Sadat, som förhandlade fram fredsavtalet i Camp David 1979, har ofta fått betala ett högt pris. Efter kollapsen av de israelisk-palestinska förhandlingarna 2000 beslöt Arabförbundet 2002 att all normalisering mellan arabländer och Israel, bortom de redan ingångna avtalen med Egypten och Jordanien, skulle ske först efter att ett israelisk-palestinskt fredsavtal fanns på plats (Singer 2021). Trots detta konsensusbeslut valde Förenade Arabemiraten, Bahrain, Marocko och Sudan att ingå Abrahamavtalen vilket på så vis bröt mot tidigare överenskommelser om att inte erkänna Israel innan Palestinafrågan lösts (Benstead 2022; Guzansky & Marshall 2020). Även om Abrahamavtalen till stor del rör handel, turism och relationer mellan befolkningarna bör de ändå betraktas som ytliga erkännanden, eftersom den demokratiska förankringen saknas på den arabiska sidan.

Samtidigt går det att tolka det ytliga erkännandet mellan Abrahamavtalens parter som att det i sin tur ger mindre erkännande till palestiniernas anspråk och på så vis skapar ytterligare spänningar i regionen. Efter offentliggörandet av avtalen hänvisade Benjamin Netanyahu till den historiska fiendskapen mellan parterna genom att konstatera att de tre nej i Khartoum nu hade blivit till tre ja: ja till fred, ja till erkännande och ja till förhandlingar med Israel (Magid 2020). Även om det är tveksamt om ledarna för de arabiska parterna i Abrahamavtalen delar Netanyahus tolkning är det fortfarande anmärkningsvärt hur snabbt avtalen förvandlade mer än 50 år av officiell och uttalad icke-erkännandepolitik mellan Israel och de andra undertecknande staterna till fullt diplomatiskt erkännande. I och med att den israelisk-palestinska fredsprocessen är i ett dödläge går det att argumentera för att de undertecknande arabländerna förrådade sitt tidigare stöd för den palestinska saken genom att ingå Abrahamavtalen och bryta överenskommelsen från Khartoum och den gemensamma deklARATIONEN från 2002 om att inte ingå fredsavtal med Israel förrän Palestinafrågan nått en lösning.

Slutligen är det värt att notera att Abrahamavtalen inte bara lett till kall fred i Mellanöstern och en försämrad förhandlingsposition för palestinierna, utan även förvärrat två kalla krig i regionen: de mellan Marocko-Algeriet och mellan Israel-Iran. USA:s erkännande av Marockos suveränitet över Västsahara, närmare militära förbindelser mellan Israel-Marocko, inklusive användning av spionprogrammet Pegasus från det israeliska cyberföretaget NSO mot 6000 telefoner i Algeriet, har bidragit till en kraftig försämring av relationerna mellan Marocko och Algeriet (Lmrabet 2021). Enligt samma logik finns det farhågor i Iran att Israel nu ska kunna använda Förenade Arabemiraten som en framskjuten bas mot Iran, vilket var en av anledningarna till varför iranska företrädare reagerade väldigt negativt mot Abrahamavtalen (Nasr 2020).

KLARA TECKEN PÅ VARM FRED OAVSETT GRADEN AV FOLKLIKT STÖD

Som fastställts ovan är klara majoriteter av befolkningarna i de arabiska länderna som gått med i Abrahamavtalen emot normalisering och fred med Israel enligt de flesta opinionsundersökningar som gjorts. Trots detta torgfördes Abrahamavtalen som exempel på varm fred när de undertecknades. Israels premiärminister Benjamin Netanyahu (citerad i Harkov 2020) talade uttryckligen om ”varm fred” mellan nationer, medan företrädare från Förenade Arabemiraten uttryckte en förhoppning om att avtalen skulle bli annorlunda än den kalla fred som rått med Egypten och Jordanien (Ravid 2020a).

Förutsättningarna för en varmare fred finns definitivt där. Förenade Arabemiraten och Bahrain är mycket mer välbärgade och teknologiskt utvecklade än Egypten och Jordanien. Det innebär att den historiska arabiska farhågan om att bli ekonomiskt och teknologiskt dominerade av ett mycket starkare Israel som bland annat plågade den israelisk-palestinska fredsprocessen på 90-talet inte på samma sätt är närvarande i Abrahamavtalen (Persson 2020: 78). Det faktum att Förenade Arabemiraten, Bahrain, Marocko och Sudan alla ligger geografiskt långt ifrån Israel bidrar även till att minska den här typen av farhågor.

Ett klart tecken på en varmare fred är de över 120 avtal som hittills ingåtts mellan Israel och Förenade Arabemiraten sedan Abrahamavtalens tillkomst (Reuters 2022). Mest framstående av dessa är det frihandelsavtal, det första i sitt slag mellan Israel och ett arabiskt land, som Israel och Förenade Arabemiraten undertecknade 2022. Detta täcker 96 procent av handeln mellan länderna. Värt att notera i sammanhanget är att handeln mellan Israel och Förenade Arabemiraten (885 miljoner dollar 2021) redan nu är mer än dubbelt så stor som handeln mellan Israel och Egypten (330 miljoner dollar 2021), trots att Egypten är Israels grannland med en befolkning tio gånger större än Förenade Arabemiratens och närmare hundra gånger större ifall enbart invånare med medborgarskap i Förenade Arabemiraten räknas (Lazaroff 2022).

Ett annat tecken på varm fred, åtminstone i ena riktningen, är de över 250 000 israeliska turister som besökte Förenade Arabemiraten under det första året efter att avtalet ingåtts (Reuters 2022). Här syns asymmetrin i Abrahamavtalen tydligt eftersom bara 3600 turister från Förenade Arabemiraten, Bahrain och Marocko gjort den omvända resan och besökt Israel under de två åren som gått sedan avtalen inleddes, enligt data från det israeliska turismministeriet (Kane 2022). Det bör dock tilläggas här att Israel haft striktare covidrestriktioner än de flesta andra länder under stora delar av den här perioden. Det råder inte heller någon tvekan om att israelerna är redo för en varm fred, framför allt med Förenade Arabemiraten. Opinionsundersökningar visar att runt 70-80 procent, inklusive 60 procent av Israels arabiska minoritet, stödjer Abrahamavtalen (se till exempel Pfeffer 2021).

När Abrahamavtalen undertecknades var det mycket debatt kring huruvida de verkligen var att betrakta som fredsavtal (se till exempel Magid & Wootliff

2020). De bedömare som motsatte sig att kalla dem för fredsavtal menade att enbart Sudan hade deltagit i krig emot Israel. Å andra sidan hade samtliga fyra länder tidigare inte erkänt Israel, de hade varit del av bojkotter mot Israel och så vidare. Både israeliska och amerikanska företrädare månade om att kalla avtalen, framför allt det mellan Israel och Förenade Arabemiraten, för fredsavtal för att ge dem största möjliga dignitet och samma diplomatiska och juridiska status som avtalen med Egypten och Jordanien. Tanken var också att detta skulle sända ut signaler om att Abrahamavtalen var långsiktiga åtaganden och inte temporära uppgörelser (Ravid 2020b). Oavsett om Abrahamavtalen är att betrakta som normaliserings- eller fredsavtal ligger den varma freden i att tidigare fiender nu blivit vänner, att konflikter ersatts av samarbete, att handel och turism blomstrar, om än med tydlig asymmetri.

Under de två år som har gått sedan Abrahamavtalen undertecknades har regelbundna möten skett i alla undertecknande länder utom Sudan, vars medverkan inte har institutionaliserats på samma sätt som de andra. Egypten brukar också delta i mötena, något som förefaller ha bidragit till närmare relationer mellan Israel och Egypten. Israeliska bedömare hoppas därför på att Abrahamavtalen ska kunna värma upp den kalla fred som hittills rått med Egypten och Jordanien (Shoval 2022).

AUKTORITÄR FRED – MOT YTTERLIGARE AUTOKRATISERING I REGIONEN?

Inget av de länder som Israel slutit normaliserings- och fredsavtal med inom Abrahamavtalen är ens i närheten av att vara en demokrati. Förenade Arabemiraten (17/100), Bahrain (9/100), Sudan (10/100) klassas alla som ofria av Freedom House (2022b), medan Marocko (37/100) klassas som delvis fritt. Som nämnts tidigare är de folkliga opinionerna i dessa fyra länder klart emot en normalisering av relationerna med Israel.

Det innebär att det är just bristen på demokrati i de här länderna som sannolikt gjort freden möjlig och som upprätthåller den. Israel hjälper också till att upprätthålla den auktoritära freden inom Abrahamavtalen genom att exportera vapen, inklusive cybervapen till länderna som ingår i avtalen (se till exempel Coates Ulrichsen 2022). På så vis har Abrahamavtalen skapat en allians av repressiva regimer i arabvärlden som nu använder israelisk cyberteknik för att förtrycka och fängsla regimkritiker, inklusive de som motsätter sig Abrahamavtalen. Samma israeliska cyberteknik (NSO:s spionprogram Pegasus) användes för övrigt av Saudiarabien för att spåra upp och mörda regimkritikern Jamal Khashoggi 2018 (Kirchgaessner 2021). En del bedömare menar att israelisk hård- och mjukvara gjort det möjligt för myndigheterna i Förenade Arabemiraten att kontrollera både den offentliga och privata sfären. Israelisk cyberteknik har till exempel ”bidragit till inskränkningar i yttrandefriheten över det gångna årtiondet som saknar motstycke i sin rigiditet, även i Gulfen” (se Krieg, citerad i Allinson 2020). Marocko använde vidare Pegasus för att

avlyssna Frankrikes president Emmanuel Macron och 15 andra medlemmar av hans regering (France 24 2021).

Genom att utfärda exportlicenser till NSO och andra cyberföretag blir den israeliska regeringen medskyldig till kränkningar av mänskliga rättigheter, samt bidrar till att försvaga demokratier och förstärker samtidigt den auktoritära trend som världen just nu är mitt uppe i. Den långa raden av avlyssnings-skandaler kopplade till israelisk cyberteknik har gjort Israel till en global kraft för stärkt tyranni och auktoritarism (Persson 2021).

Ett annat viktigt argument i sammanhanget är att Förenade Arabemiraten och Saudiarabien, förutom att vara två autokratier, aktivt arbetar för att underminera försök till demokratisering runt om i Mellanöstern. Båda fruktar ansvarsutkrävande befolkningar i Mellanöstern och har därför stöttat statskupper mot demokratiska eller demokratiserande regeringar/regimer i Egypten, Tunisien och Sudan. Även Israel stöttade de militära ledare som utförde statskupperna i Egypten och Sudan (Beinart 2022).

USA:s legitimering av normaliserings- och fredsprocesserna mellan Israel och arabiska länder inom och utanför Abrahamavtalen leder samtidigt till mindre press på Israel att seriöst förhandla med palestinierna och mindre press på de arabiska länderna att bli mer demokratiska. Förutom israelisk cyberteknik ger Abrahamavtalen de deltagande länderna möjlighet att köpa avancerade vapen från USA och Israel, allt från amerikanska F-35 stridsflygplan till Förenade Arabemiraten till israeliska drönare till Marocko (se till exempel Lake 2022). USA och Israel har också tillsammans med en rad länder i Gulfen inlett försök till att skapa ett regionalt luftförsvarssystem och ett likande sjöbaserat drönarsystem för att övervaka och motverka Irans ambitioner i regionen (Nissenbaum 2022). Sammantaget ser vi alltså att den auktoritära freden inom Abrahamavtalen går hand i hand med en militarisering och stärkande av auktoritära tendenser hos de länder som är med.

INGEN DEMOKRATISK FRED MEN MODERNISERING OCH VISS LIBERALISERING EFTER ABRAHAMAVTALEN

Även om Israel är en demokrati där överväldigande majoritet av befolkningen stödjer Abrahamavtalen liknar relationerna avtalen skapat på inga sätt en demokratisk fred då de arabiska länderna inom Abrahamavtalen är fyra regelrätta autokratier. Förenade Arabemiraten, Bahrain och Marocko har dessutom blivit än mer auktoritära under det senaste årtiondet vilket gör att de följer den auktoritära trend som svept över världen under de senaste dryga 15 åren (Freedom House 2022a). Bara Sudan har gått emot strömmen och blivit aningen mindre auktoritärt under de sista åren. Det faktum att överväldigande majoriteter av befolkningarna i Förenade Arabemiraten, Bahrain, Marocko och Sudan är emot normalisering med Israel gör freden ännu mindre demokratisk,

samtidigt som det stärker tesen att det ömsesidiga djupgående erkännandet befolkningarna emellan är i det närmaste obefintligt.

I sammanhanget är det också viktigt att komma ihåg att Egypten och Jordanien blivit ännu mer auktoritära efter sina respektive fredsavtal med Israel och att liknande farhågor nu finns för de fyra arabiska länderna som är med i Abrahamavtalen. Samtidigt är det också viktigt att se Abrahamavtalen som en fundamental del av Förenade Arabemiratens, Bahraïns, Marockos, Sudans och även Saudiarabiens moderniseringsstrategier för de kommande årtiondena. Som *The New York Times* kolumnist Thomas Friedman noterade i en kolumn ett halvår efter Abrahamavtalens tillkomst:

The UAE's growth strategy for the 21st century – of which the opening to Israel is a key part – is to become THE Arab model for modernity, a diversified economy, globalisation and intra-religious tolerance (Friedman 2021).

Samma logik gäller i olika grad för alla de arabiska länderna inom Abrahamavtalen även om Sudan ligger långt efter de övriga. Här blir det också tydligt att det är relationen mellan Israel och Förenade Arabemiraten, där Israel representerar det mest ekonomiskt och teknologiskt framgångsrika icke-arabiska landet och Förenade Arabemiraten det ekonomiskt och teknologiskt mest framgångsrika arabiska landet i Mellanöstern, som verkligen bär upp Abrahamavtalen och ger dem internationell strålgång (Friedman 2021). Avtalet mellan Israel och Förenade Arabemiraten kan därför ses som isbrytaren som öppnade upp vägen för de andra länderna att gå med i Abrahamavtalen.

Under de två år som gått sedan Abrahamavtalens tillkomst har det parallellt med den ökade repressionen, framför allt i form av stärkt digital övervakning, samtidigt skett en tydlig liberaliseringsprocess i Förenade Arabemiraten som dock inte ska förväxlas med demokratisering. Denna inkluderar mindre strikta islamska lagar, lättnader för ogifta pars samboende, lättnader gällande alkoholkonsumtion, samt kriminalisering av hedersmord (Associated Press 2020). En liknande liberaliseringsprocess har skett i Saudiarabien sedan Mohammed bin Salman blev kronprins 2017. En rad åtgärder för att minska antisemitism och skapa intrareligiös tolerans såsom som revidering av skolböcker, högtidlighållande av Förintelsens minnesdag med mera har också införts i alla länderna som gått med i Abrahamavtalen förutom Sudan. Marocko var till exempel först ut i arabvärlden med att efter Abrahamavtalens tillkomst 2020 besluta att börja undervisa om judisk historia och kultur i sina skolor, något som enligt ledaren för det judiska samfundet i Marocko "har inverkan som en tsunami" (citerad i Oudrhiri 2020).

Slutsats: en svårkonceptualiserad fred

Vår analys visar att freden som Abrahamavtalen lett fram till är svårkonceptualiserad och innehåller olika aspekter av de fyra fredstyperna. Freden är kall i så måtto att den saknar folkligt stöd och att Palestinafrågan förblir olöst och kanske till och med mer svårhanterlig då Abrahamavtalen lett till minskat erkännande av palestinierna från arabvärldens håll. Samtidigt är den varm med redan välutvecklade handelsrelationer och turism. Den är definitivt auktoritär eftersom ingen av de arabiska staterna som är med i Abrahamavtalen ens är i närheten av att vara en demokrati. Dock har avtalen lett till modernisering och viss liberalisering som inte ska förväxlas med demokratisering.

Det finns klara likheter med Abrahamavtalen och Israels tidigare fredsavtal med Egypten och Jordanien, såsom bristen på folkligt stöd, auktoritära regimer, samt israelisk och amerikansk vapenexport till de inblandade länderna. Men det finns samtidigt också klara förutsättningar för Abrahamavtalen att gå bortom den kalla fred som Israel haft med Egypten och Jordanien. Redan nu finns det ett djup och en bredd i Abrahamavtalen som inte finns i de tidigare avtalen med Egypten och Jordanien, något som skulle kunna leda till ett mer djuplodat erkännande och varmare relationer på sikt, även i de bredare befolkningslagren i de berörda länderna.

Som vi visar i analysen är befolkningarna i alla de arabiska länderna som gått med i Abrahamavtalen förutom Sudan mindre kritiskt inställda till normalisering med Israel än vad som är fallet i Egypten och Jordanien. Det faktum att Förenade Arabemiraten, Bahrain och till viss del även Marocko är mycket mer välbärgade och teknologiskt utvecklade än Egypten och Jordanien innebär att den historiska arabiska farhågan om att bli ekonomiskt och teknologiskt dominerade av ett mycket starkare Israel inte finns där på samma sätt i Abrahamavtalen. Det geografiska avståndet från Israel och den relativa maktsymmetrin mellan länderna underlättar också normaliseringsprocesserna inom Abrahamavtalen.

Israels fredsavtal med Egypten, Jordanien och även avtalen med den palestinska myndigheten har hållit trots flera årtionden av stora omvälvningar i Mellanöstern. Det visar med all tydlighet vilken spårbundenhet som kan utvecklas trots begränsat folkligt stöd. Hittills har Abrahamavtalen varit förskonade från den typ av stora krig i regionen och politiska mord på inblandade nyckelpersoner som kraftigt försvagat fredsavtalen med Egypten, Jordanien och även avtalen med den palestinska myndigheten.

Det är dock värt att notera att Abrahamavtalen inte påverkades nämnvärt av våldsutbrotten mellan Israel och olika palestinska grupperingar 2021, samt mellan Israel och Palestinska islamiska jihad 2022. Sammantaget torde därför Abrahamavtalen ha goda förutsättningar att hålla över tid, utvecklas och även komma att omfatta fler länder i regionen. Samtidigt finns det stora risker med den auktoritära fred och militarisering av Mellanöstern som följt

i Abrahamavtalens fotspår. De många årtiondena av amerikanskt stöd åt Saudiarabien, Egypten och andra länder i regionen var en av orsakerna som ledde fram till 11/9-attackerna. Enligt samma logik kan dagens israeliska och amerikanska stöd åt Förenade Arabemiraten, Bahrain och Marocko leda till oönskade skadeverkningar i framtiden.

Framtida forskning bör fortsätta följa Abrahamavtalens utveckling. Länderna i Gulfen är av särskilt intresse för demokratiforskningen eftersom de är bland de mest auktoritära staterna i världen. Mycket kan därför hända när länder som Förenade Arabemiraten och Saudiarabien öppnar upp och moderniserar, vilket i sin tur kan få spridningseffekter av det slag vi redan sett i Abrahamavtalens fotspår när mindre och svagare länder följer de starkare. Det mest intressanta fallet att studera är utvecklingen i Saudiarabien. I skrivande stund förefaller inte Saudiarabien vara nära förestående att fullt ut normalisera relationerna med Israel, vilket till viss del kan bero på att de inte är villiga att ge president Biden den diplomatiska seger som en sådan normalisering skulle innebära (Berman 2022).

Av mer teoretiskt intresse för framtida forskning är den asymmetriska normalisering som vi visat i analysen där en part har större politiskt intresse av normalisering än de andra. Detta är något som framtida forskning bör studera vidare.

Referenser

- Aggestam, Karin, 1999. *Reframing and Resolving Conflict: Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*. Lund: Lund University Press.
- Aggestam, Karin & Björkdahl, Annika, 2013. "Introduction: The Study of Just and Durable Peace", s. 1-17 i Aggestam, Karin & Björkdahl, Annika (red.), *Rethinking Peacebuilding: The quest for just peace in the Middle East and the Western Balkans*. London: Routledge.
- Al-Mashat, Abdul-Monem, 1983. "Egyptian Attitudes toward the Peace Process: Views of an 'Alert Elite'", *Middle East Journal* 37(3), s. 394-411.
- Allan, Pierre & Keller, Alexis (red.), 2006. *What Is a Just Peace?* Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Allan, Pierre & Keller, Alexis, 2008. "The Concept of a Just Peace, or Achieving Peace Through Recognition, Renouncement, and Rule", s. 195-216 i Allan, Pierre & Keller, Alexis (red.), *What is a Just Peace?* Oxford: Oxford University Press.
- Allinson, Tom, 2020. "Will the Israel deal pave the way for Emirati repression?", *DW*, 2020-08-21, tillgänglig på https://www.dw.com/en/will-the-israel-deal-pave-the-way-for-emirati-repression/a-54636945?maca=en-Twitter-sharing&utm_source=substack&utm_medium=email, citerad 2022-10-02.
- Anziska, Seth, 2018. *Preventing Palestine: A Political History From Camp David To Oslo*. New Jersey: Princeton University Press.
- Arab Center for Research & Policy Studies, 2020. *The 2019-20 Arab Opinion Index*, tillgänglig på <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/Arab-OpinionIndex-2019-2020-Inbreef-English-Version.pdf>, citerad 2022-10-02.

- Associated Press, 2020. "UAE announces relaxing of Islamic laws for personal freedoms", *AP News*, 2020-11-07, tillgänglig på <https://apnews.com/article/dubai-united-arab-emirates-honor-killings-travel-islam-bce74c423897dc77c7beb72e4f51a23a>, citerad 2022-10-02.
- Autesserre, Séverine, 2021. *The Frontlines of Peace: An Insider's Guide to Changing the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Beinart, Peter, 2022. "Making the Middle East Safe for Tyranny", *Peter Beinart's Substack*, 2022-07-11, tillgänglig på https://peterbeinart.substack.com/p/making-the-middle-east-safe-for-tyranny?utm_source=email, citerad 2022-10-02.
- Benstead, Lindsay, 2022. "Civil society, insecurity and Arab support for normalization with Israel: Contextualizing the Abraham Accords", *Mediterranean Politics*, online first, <https://doi.org/10.1080/13629395.2021.2008669>.
- Berman, Lazar, 2022. "Two years after Abraham Accords, worrying trends emerge amid achievements". *Times of Israel*, 2022-09-15, tillgänglig på <https://www.timesofisrael.com/two-years-after-abraham-accords-worrying-trends-emerge-amid-achievements/>, citerad 2022-10-02.
- Biden White House, 2022. "Statement by President Biden Welcoming the Opening of Saudi Airspace to Israel", *The White House*, 2022-07-15, tillgänglig på <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/15/statement-by-president-biden-welcoming-the-opening-of-saudi-airspace-to-israel/>, citerad 2022-10-02.
- Claiborne, William, 1979. "Knesset Approves Peace Treaty, 95-18", *Washington Post*, 1979-03-22, tillgänglig på <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/03/22/knesset-approves-peace-treaty-95-18/6288d17b-ceb4-4943-adf4-8811aeac3eaf/>, citerad 2022-10-02.
- Coates Ulrichsen, Kristian, 2022. "Pegasus as a case study of evolving ties between the UAE and Israel", *Gulf State Analysis*, 2022-06-09, tillgänglig på <https://www.bakerinstitute.org/research/pegasus-as-a-case-study-of-evolving-ties-between-the-uae-and-israel/>, citerad 2022-10-02.
- Corona, Austin & Pollock, David, 2021. "Qatari Public Supports Compromise on GCC Rift, But Even More Like Turkey; Split on Israel, Muslim Brotherhood, Hamas, and Iran", *The Washington Institute*, 2021-01-04, tillgänglig på <https://www.washingtoninstitute.org/fikraforum>, citerad 2022-10-02.
- Dabdoub, Leila, 1995. "Palestinian Public Opinion Polls on the Peace Process: Palestinians want negotiations halted if settlement activity continues", *Palestine-Israel Journal*, 2(1).
- Doyle, Michael, 2011. *Liberal Peace*. New York: Routledge.
- Fakhro, Elham, 2020. Twitter, 2020-09-13, tillgänglig på <https://twitter.com/elhamfakhro/status/1305087528828108800>, citerad 2022-10-02.
- France 24, 2021. "Macron's cell phone targeted by Pegasus spyware, French media report", *France 24*, 2021-07-20, tillgänglig på <https://www.france24.com/en/live-news/20210720-phones-of-macron-and-some-french-ministers-targeted-by-morocco-in-pegasus-affair-le-monde>, citerad 2022-10-02.
- Freedom House, 2022a. *Country and Territory Ratings and Statuses, 1973-2022*, tillgänglig på <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>, citerad 2022-10-02.
- Freedom House, 2022b. *Countries and Territories*, tillgänglig på <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>, citerad 2022-10-02.
- Friedman, David, 2022. *Sledgehammer: How Breaking with the Past Brought Peace to the Middle East*. New York: Broadside Books.

- Friedman, Thomas, 2021. "Jumping Jehoshaphat! Have You Seen How Many Israelis Just Visited the U.A.E.?", *The New York Times*, 2021-03-02, <https://www.nytimes.com/2021/03/02/opinion/israel-united-arab-emirates-mideast.html>, citerad 2022-10-02.
- Galtung, Johan, 1969. "Violence, Peace and Peace Research", *Journal of Peace Research* 6(3), s. 167-191.
- Goldstein, Joshua, 2011. *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict*. Penguin: New York.
- Greenblatt, Jason, 2022. *In the Path of Abraham: How Donald Trump Made Peace in the Middle East—and How to Stop Joe Biden from Unmaking It*. New York: Wicked Son.
- Guzansky, Yoel & Marshall, Zachary, 2020. "The Abraham Accords: Immediate Significance and Long-Term Implications", *Israel Journal of Foreign Affairs* 14(3), s. 379-389.
- Harkov, Lahav, 2020. "Netanyahu lands in Washington to sign deals with UAE, Bahrain", *JPost*, 2020-09-14, tillgänglig på <https://www.jpost.com/middle-east/pm-heads-to-dc-to-sign-deals-with-uae-bahrain-while-lockdown-expected-642099>, citerad 2022-10-02.
- Hauser Tov, Michael, 2022. "Israel to Host Blinken, FMs of UAE, Bahrain, Morocco Next Week", *Haaretz*, 2022-03-25, tillgänglig på <https://www.haaretz.com/israel-news/2022-03-25/ty-article/.premium/israel-to-host-u-s-s-blinken-fms-of-uae-bahrain-morocco-in-historic-summit/0000180-5b94-db1e-a1d4-dff5ddae0000>, citerad 2022-10-02.
- JTA, 1994. "Knesset Votes Overwhelmingly to Ratify Treaty with Jordan", *JTA*, 1994-01-01, tillgänglig på <https://www.jta.org/archive/knesset-votes-overwhelmingly-to-ratify-treatywith-jordan>, citerad 2022-10-02.
- Kacowicz, Arie & Bar-Siman-Tov, Yaacov, 2000. "Stable Peace: A Conceptual Framework", s. 11-35 in Arie Kacowicz, Yaacov Bar-Siman-Tov, Ole Elgström & Magnus Jerneck (red.), *Stable Peace Among Nations*. Boulder: Rowman & Littlefield.
- Kacowicz, Arie, 2000. "Stable Peace in South America: The ABC Triangle, 1979-1999", s. 200-219 in Arie Kacowicz, Yaacov Bar-Siman-Tov, Ole Elgström & Magnus Jerneck (red.), *Stable Peace Among Nations*. Boulder: Rowman & Littlefield.
- Kane, Hadar, 2022. "Abraham Accords Two Years On: Israelis Flock to Dubai, but Where Are the Emirati Tourists?", *Haaretz*, 2022-09-15, tillgänglig på <https://www.haaretz.com/israel-news/2022-09-15/ty-article/.highlight/abraham-accords-two-years-on-israelis-flock-to-dubai-but-where-are-the-emirati-tourists/0000183-41b4-d4fb-a1d7-4bfd43c80000>, citerad 2022-10-02.
- Kant, Immanuel, [1795]/2005. *Om den eviga freden*. Stockholm: Norstedts.
- Kassin, Dylan & Pollock, David, 2022. "Arab Public Opinion on Arab-Israeli Normalization and Abraham Accords", *The Washington Institute*, 2022-07-15, tillgänglig på <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-public-opinion-arab-israeli-normalization-and-abraham-accords>, citerad 2022-10-02.
- Kirchgaessner, Stephanie, 2021. "Saudis behind NSO spyware attack on Jamal Khashoggi's family, leak suggests", *The Guardian*, 2021-07-18, tillgänglig på <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/18/nso-spyware-used-to-target-family-of-jamal-khashoggi-leaked-data-shows-saudis-pegasus>, citerad 2022-10-02.
- Kissinger, Henry, 2014. *World Order*. New York: Penguin Books.

- Konrad Adenauer Stiftung, 2020. "A Multi-Country Study Measuring the Attitudes of Citizens in Israel, UAE, Bahrain, Palestinian Authority, Saudi Arabia, Qatar, Morocco, United States, and Germany Towards the Israel-UAE-Bahrain Peace Accords", *Konrad Adenauer Stiftung*, 2020-11-11, tillgänglig på <https://www.kas.de/documents/263458/263507/REGIONAL+PEACE+POLL+-+ISRAEL-UAE+BAHRAIN+-+KAS+-+KEEVOON+-+Full+Results+-+PRESS+BRIEFING+-+11+November+2020.pdf/e14e027b-a210-c3f6-6cad-38c47ea87096?version=1.0&t=1605097096768>, citerad 2022-10-02.
- Kushner, Jared, 2022. *Breaking History: A White House Memoir*. New York: Broadside Books.
- Lake, Jon, 2022. "Emirati F-35 deal likely to go ahead despite US go-slow", *Times Aerospace*, 2022-02-16, tillgänglig på <https://www.timesaerospace.aero/features/defence/emirati-f-35-deal-likely-to-go-ahead-despite-us-go-slow>, citerad 2022-10-02.
- Landau, Noa, 2020. "Ninety Percent of Arabic Social Media Chatter About Israel-Gulf Deals Negative, Report Finds", *Haaretz*, 2020-10-12, tillgänglig på <https://www.haaretz.com/israel-news/2020-10-12/ty-article/.premium/report-90-percent-of-arabic-social-media-chatter-about-israel-gulf-deals-negative/000017f-efee-d223-a97f-efff1850000>, citerad 2022-10-02.
- Lazaroff, Tovah, 2022. "Israel to finalize UAE free trade agreement, a first with an Arab state", *JPost*, 2022-05-30, tillgänglig på <https://www.jpost.com/breaking-news/article-708033>, citerad 2022-10-02.
- Leon, Dan, 1995. "Israeli Public Opinion Polls on the Peace Process: Israeli support for the peace process depends on Arafat's ability to deliver the goods", *Palestine-Israel Journal*, 2(1).
- Levy, Daniel, 2011. "After Mubarak -- What Does Israel Do?", *Huffington Post*, 2011-05-25, tillgänglig på https://www.huffpost.com/entry/after-mubarak-what-does-i_1_b_822253, citerad 2022-10-02.
- Lightstone, Aryeh, 2022. *Let My People Know: The Incredible Story of Middle East Peace—and What Lies Ahead*. New York: Encounter Books.
- Lmrabet, Ali, 2021. "Algeria-Morocco: Diplomatic breakdown comes at the worst time for Rabat", *Middle East Eye*, 2021-08-27, tillgänglig på <https://www.middleeasteye.net/opinion/algeria-morocco-diplomatic-breakdown-worst-time-rabat>, citerad 2022-10-02.
- Magid, Jacob & Wootliff, Raoul, 2020. "700 due at White House Israel-UAE-Bahrain signing; Netanyahu to meet Trump first", *Times of Israel*, 2020-09-14, tillgänglig på <https://www.timesofisrael.com/1000-to-attend-white-house-peace-pact-signing-netanyahu-to-meet-trump-first/>, citerad 2022-10-02.
- Magid, Jacob, 2020. "After Sudan deal, Netanyahu says Khartoum's 3 No's have become 3 Yes's of peace", *Times of Israel*, 2020-10-23, tillgänglig på <https://www.timesofisrael.com/after-sudan-deal-netanyahu-says-khartoums-3-nos-have-become-3-yess-of-peace/>, citerad 2022-10-02.
- Miller, Benjamin, 2016. *International and Regional Security: The Causes of War and Peace*. Abingdon: Routledge.
- Murciano, Gil, 2020. "The Abraham Accords: An invitation to rethink the Arab-Israeli conflict", *SWP*, 2020-10-08, tillgänglig på <https://www.swp-berlin.org/en/publication/the-abraham-accords-an-invitation-to-rethink-the-arab-israeli-conflict>, citerad 2022-10-02.
- Nasr, Vali, 2020. "Whither the Middle East: New Peace or More Conflict?", *Wilson Center*, 2020-09-23, tillgänglig på <https://5g.wilsoncenter.org/article/whither-middle-east-new-peace-or-more-conflict>, citerad 2022-10-02.

- Nevo, Joseph, 2003. "Jordan, the Palestinians and the Al-Aqsa Intifada", *Civil Wars* 6(3), s. 70-85.
- Nissenbaum, Dion, 2022. "The drone initiative, now in its sixth month, is part of a burgeoning cooperative relationship", *The Wall Street Journal*, 2022-08-31, tillgänglig på https://www.wsj.com/articles/inside-a-u-s-navy-maritime-drone-operation-aimed-at-iran-11661954273?mod=hp_listb_pos2, citerad 2022-10-02.
- Nye, Joseph, 2011. *Att förstå internationella konflikter*. Harlow: Pearson.
- Oudrhiri, Kaouthar, 2020. "In 1st for Arab world, Moroccan schools to teach Jewish history and culture", *Times of Israel*, 2020-12-13, tillgänglig på <https://www.timesofisrael.com/in-1st-for-arab-world-moroccan-schools-to-teach-jewish-history-and-culture/>, citerad 2022-10-02.
- Paffenholz, Thania, 2009. "Understanding Peacebuilding Theory: Management, Resolution and Transformation", *New Routes* 14(2), s. 3-6.
- Persson, Anders, 2020. *EU Diplomacy and the Israeli-Arab Conflict, 1967-2019*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Persson, Anders, 2021. "Can Bennett and Lapid Really Rebrand Israel as a Liberal Democracy?", *Haaretz*, 2021-08-09, tillgänglig på <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-08-09/ty-article-opinion/.premium/can-bennett-and-lapid-really-rebrand-israel-as-a-liberal-democracy/000017f-f636-d460-aff-ff761ed30000>, citerad 2022-10-02.
- Pettersson, Therese et. al., 2021. "Organized violence 1989-2020, with a special emphasis on Syria", *Journal of Peace Research* 58(4), s. 809-825.
- Pew Research Center, 2006. "The Great Divide: How Westerners and Muslims View Each Other", *Pew Research Center*, 2006-06-22, tillgänglig på <https://www.pewresearch.org/global/2006/06/22/i-muslims-and-the-west-how-each-sees-the-other/>, citerad 2022-10-02.
- Pfeffer, Anshel, 2021. "How Is It That Netanyahu Is Now Courting Arab Voters", *Haaretz*, 2021-01-04, tillgänglig på <https://www.pewresearch.org/global/2006/06/22/i-muslims-and-the-west-how-each-sees-the-other/>, citerad 2022-10-02.
- Pinker, Steven, 2011. *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. New York: Penguin.
- PSR, 2022. "Press Release: Public Opinion Poll No (83)", *PSR*, 2022-03-22, tillgänglig på <https://www.p.cpsr.org/en/node/902>, citerad 2022-10-02.
- Ravid, Barak, 2020a. "Israel-UAE talks progress toward possible White House ceremony", *Axios*, 2020-09-01, tillgänglig på <https://www.axios.com/2020/09/01/isreal-uae-talks-abu-dhabi-normalization-ceremony>, citerad 2022-10-02.
- Ravid, Barak, 2020b. "Israel and UAE agreement to be signed in Washington will be designated as 'peace treaty'", *Axios*, 2020-09-05, tillgänglig på <https://www.axios.com/2020/09/05/israel-uae-washington-peace-treaty>, citerad 2022-10-02.
- Ravid, Barak, 2021a. "Biden administration leans into Abraham Accords", *Axios*, 2022-10-13, tillgänglig på <https://www.axios.com/2021/10/13/biden-administration-embraces-abraham-accords>, citerad 2022-10-02.
- Ravid, Barak, 2021b. "Trump blasts Netanyahu for disloyalty: 'F**k him'", *Axios*, 2022-12-10, tillgänglig på <https://www.axios.com/2021/12/10/trump-netanyahu-disloyalty-fuck-him>, citerad 2022-10-02.
- Reuters, 2022. "Israeli president presses on with Dubai visit after UAE intercepts missile", *Reuters*, 2022-01-31, tillgänglig på <https://www.reuters.com/world/israel-president-hopes-more-regional-normalisation-first-uae-visit-2022-01-31/>, citerad 2022-10-02.

- Richmond, Oliver, 2005. *The Transformation of Peace*. Basingstoke: Palgrave Macmillian.
- Schatz, Daniel, 2020. "The Abraham Accords: Politico-Economic Drivers and Opportunities", *TRENDS Research & Advisory*, 2020-09-15, tillgänglig på <https://trendsresearch.org/about-us/>, citerad 2022-10-02.
- Sherwood, Harriet, 2014. "Israeli polls show overwhelming support for Gaza campaign", *The Guardian*, 2014-07-31, tillgänglig på <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/31/israel-i-polls-support-gaza-campaign-media>, citerad 2022-10-02.
- Shoval, Litach, 2022. "Gantz reveals scope of Israeli arms deals across Middle East", *Israel Hayom*, 2022-08-07, tillgänglig på <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/31/israel-i-polls-support-gaza-campaign-media>, citerad 2022-10-02.
- Singer, Joel, 2021. "Introductory Note to The Abraham Accords: Normalization Agreements Signed by Israel with the U.A.E., Bahrain, Sudan, and Morocco", *International Legal Matters* 60(3), s. 448-463.
- Strömbom, Lisa, 2014. "Thick Recognition: Advancing Theory on Identity Change in Intractable Conflicts", *European Journal of International Relations* 20(1), s. 168-191.
- Trigano, Shmuel, 2021. "The Abraham Accords: Contrasting Reflections", *Mideast Security and Policy Studies* 188, s. 4-14.
- Trump, Donald, 2017. "Remarks by President Trump and President Abbas of the Palestinian Authority in Joint Statements", *The White House*, 2017-05-23, tillgänglig på <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-abbas-palestinian-authority-joint-statements/>, citerad 2022-10-02.
- Trump White House, 2020. "Joint Statement of the United States, the State of Israel, and the United Arab Emirates", *The White House* 2020-08-13, tillgänglig på https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-united-states-state-israel-united-arab-emirates/?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_campaign=wh, citerad 2022-10-02.
- US Dep. of State, 2022. "Negev Forum Steering Committee Joint Statement", *US Dep. of State*, 2022-06-27, tillgänglig på <https://www.state.gov/negev-forum-steering-committee-joint-statement/>, citerad 2022-10-02.
- V-Dem, 2023. *Democracy Report 2023: Defiance in the Face of Autocratization*, tillgänglig på <https://www.v-dem.net/publications/democracy-reports/>, citerad 2023-03-22.
- Wallensteen, Peter, 2007. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*. London: Sage.
- Walt, Stephen, 1998. "International Relations: One World, Many Theories", *Foreign Affairs*, 110 (110), s. 29-46.
- Wendt, Alexander, 2003. "Why a World State Is Inevitable", *European Journal of International Relations* 9(4), s. 491-542.
- Zogby Research Services, 2019. "Looking to the Next Decade Arab, Turkish & Iranian Opinion", *Zogby Research Services*, 2019-11-01, tillgänglig på <https://static1.squarespace.com/static/5275odd3e4b08c252c723404/t/5e18df6a0375df3ce8off6bb/1578688363493/2019+SBY+standalone.pdf?emci=419343a9-e8e3-ea11-8b03-00155d0394bb&emdi=ba712842-12e6-ea11-8b0300155d0394bb&ceid=384362>, citerad 2022-10-02.